

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 מ.כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'
ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'
ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

בפני כבוד השופטת אביבית נחמיאס

תובעת: מ.כ.מ
ע"י ב"כ עו"ד סבאן תמיר

נגד

נתבעים: 1. י.כ.
2. ר.כ.
ע"י ב"כ עו"ד ניג' מקלנן ו/או גמאל דלאשה

בעניין המנוח: כ.כ. ז"ל

פסק דין

לפני בקשות לקיום צוואות בעדים, שערך המנוח בשנת 1996 ובשנת 2006 והתנגדויות לקיום צוואות אלה.

העובדות הצריכות לעניין:

1. המנוח, כ.כ. ז"ל (להלן: "המנוח"), הלך לבית עולמו בספטמבר 2016¹, כשהוא נשוי לגב' מ.כ. (להלן: "התובעת"). התובעת והמנוח נישאו ביום 18.11.96. לבני הזוג לא נולדו ילדים משותפים, ולכל אחד מהם ילדים מנישואיו הראשונים. י.כ. ו ר.כ. (להלן יחד "הנתבעים"), הם שניים מחמשת ילדיו של המנוח מנישואיו הראשונים².

2. בני הזוג חתמו על שני הסכמי ממון: האחד ביום 27.10.96 והשני ביום 21.01.08.

¹ מסיבה לא ברורה, הומצאו לתיק שתי תעודות פטירה בהן צוינו תאריכים שונים (ר' תעודת הפטירה שצורפה לת"ע 17-03-15049 מיום 14.09.16 בה צויין תאריך פטירה 01.09.16, ותעודת הפטירה שצורפה לת"ע 18-01-72401 מיום 12.09.16, בה צויין תאריך פטירת המנוח 04.09.16), מכל מקום הצדדים הצהירו כי התאריך 04.09.16 הוא המדויק (עמ' 5 ש' 11-12).

² בשל מחלת אישתו הראשונה, ניתן למנוח היתר לשאת אישה נוספת (ר' עדות הבן ר.כ. עמ' 39 ש' 6-10). זמן קצר לאחר נישואיו לתובעת, נפטרה אישתו הראשונה של המנוח (עדות הבן ר.כ. בעמ' 41 ש' 19-21).

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

3. בנוסף ערך המנוח שתי צוואות. האחת ביום 29.12.96 (להלן: "הצוואה הראשונה") והשנייה ביום

27.11.06 (להלן: "הצוואה המאוחרת").

4. להלן תפורטנה תמצית ההוראות שנכללו בהסכמי הממון ובצוואות:

א. **הסכם הממון מיום 27.10.96**, נחתם בפני עו"ד נוטריון א.ח.³, ובמסגרתו הסכימו בני הזוג כי

להחיל את חוק יחסי ממון בכפוף לשינויים הבאים: האישה תקבל לעצמה את כל רכושה

שצברה לפני הנישואין הכולל בעיקר זהב, כספים בבנקים ודירת מגורים בת 3 חדשים הנמצאת

בצפת ברח' ש' (להלן: "הדירה ברח' ש'"). נכסים שיצטברו בעתיד כתוצאה ממאמץ משותף

של שני בני הזוג יחשבו רכוש משותף, כאשר "לאחר יום הנישואין", האישה מקבלת מהאיש

את מחצית זכויותיו בדירת המגורים הנמצאת בשכונת כ' בצפת (להלן: "הדירה בשכונת כ'"),

וכן מחצית החסכוניות והכספים בבנקים השונים ומחצית יתר רכוש וזכויות האיש, שצבר עד

יום חתימת ההסכם. הודגש כי המחצית השנייה של רכוש האיש נשאר בבעלותו הבלעדית ואין

לאישה כל זכות בה.

בהסכם הממון צויין כי רכוש האישה שמקבלת מהאיש, עובר לילדיה ובחלקים שווים רק

לאחר מות האיש, ואין לבעל ואו ליורשיו שום זכויות ברכוש האישה שמקבלת מהאיש לאחר

מותה. כן צויין כי "האיש מעביר, לאחר מותו, את כל רכושו, שהוא מחצית לאחר העברת

מחצית לאישה, ל- 5 ילדיו ובחלקים שווים".

ב. **תמצית הוראות הצוואה הראשונה:** כאמור לעיל, כחודשיים לאחר שנחתם ההסכם הממון,

חתם המנוח על צוואה בעדים. בצוואה זו ציווה המנוח מחצית מכל רכושו, לרבות זכויותיו

בדירה בשכונת כ' לתובעת, ואת המחצית השניה ציווה בחלקים שווים לחמשת ילדיו.

עוד הורה המנוח כי במידה שהתובעת לא תהא בחיים בעת פטירתו, מחצית מעיזבונו יועבר

לשמונת ילדיה.

על הצוואה, שנערכה ע"י עו"ד נוטריון א.ח, חתומים שני עדים - מר כ.פ וגברת כ.ג. על גבי

הצוואה מופיעה הערה בכתב יד מיום 25.6.06, כעשור לאחר עריכתה, כי "העד כ.פ חתם

במקום אשתו". לימים התברר כי הערה זו נכתבה בכתב ידו של המנוח⁴.

³ יצויין כי הצדדים לא הצליחו לאתר את ההסכם המקורי ולא את האישור הנוטריוני (עמ' 1 לפרוט' ש' 6 ואילך).

⁴ יצויין כי באותו היום, 29.12.96 חתמה אף האלמנה על צוואה בעדים. אף צוואה זו נערכה ע"י עו"ד נוטריון א.ח. במסגרת צוואתה, ציוותה את מלוא זכויותיה בדירה ברחוב ש' ומחצית הדירה בשכונת כ' כמו גם את הכספים והפיקדונות והחסכוניות בבנקים, בחלקים שווים לשמונת ילדיה.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

ג. **בצוואה המאוחרת**, משנת 2006, שנערכה ע"י עו"ד ע.מ, ציווה את כלל רכושו לרבות מלוא הזכויות בדירה בשכונת כ' לחמשת ילדיו בחלקים שווים. הוראות הצוואה פורטו בעמוד אחד ובעמוד השני מופיעות חתימות העדים, חלק זה של אישור העדים, לא כלל אישור שהמצווה הצהיר בפניהם שזו צוואתו.

ד. **הסכם הממון השני**: כאמור, כשנתיים לאחר מכן, חתמו בני הזוג על הסכם ממון נוסף, אף הוא נערך ע"י עו"ד ע.מ. במסגרת ההסכם, הסכימו הצדדים על תחולת חוק יחסי הממון, כאשר הנכסים שנצברו במהלך חיי הנישואים יחשבו רכוש משותף. הוסכם שהנכסים שצברה התובעת טרם הנישואין יותרו בבעלותה ולאחר פטירתה יועברו לשמונת ילדיה בחלקים שווים, והדירה בשכונת כ' שהיתה בבעלות המנוח טרם הנישואין תישאר בבעלותו הבלעדית, ולאחר פטירתו תועבר לחמשת ילדיו בחלקים שווים. כן הוסכם שבמקרה שאחד מבני הזוג ילך לעולמו לפני בן זוגו, אזי חלקו של בן הזוג הנפטר ברכוש המשותף יעבור במלואו לבן הזוג הנותר בחיים בלבד ולא יועבר לילדיו של בן הזוג שנפטר.

5. הצדדים ביקשו לאשר את הסכם הממון בבד"ר. לאחר עיון במסמכים שהוצגו בפניו, דחה בד"ר את הבקשה לאישור ההסכם ובהחלטתו מיום 04.03.08 ציין כי קיימת סתירה בין ציווי המנוח בצוואתו להוריש את כל רכושו לילדיו, לבין הסכם הממון שהצדדים ביקשו לאשר לפיו את הרכוש שנצבר במשותף המנוח מצווה לתובעת. בית הדין הוסיף שלא הוצגה צוואת התובעת ויש צורך בעריכת צוואה שתהא תקפה גם לפי דין תורה והמנוח יאשר את הסכמתו לקניינים בשולי הצוואה או שיחתום על הסכם הממון שהוגש.

6. בשנת 2016, לאחר כעשרים שנות נישואים, הלך המנוח לבית עולמו.

7. התובעת עתרה לקיים את הצוואה הראשונה (ת"ע 18-01-72401). בנו של המנוח, ר.כ להלן: "ר.כ" התנגד לבקשתה (ת"ע 17-03-15159), ובן נוסף של המנוח, י.כ (להלן: "י.כ"), עתר לקיום הצוואה המאוחרת (ת"ע 17-03-15049). יצוין כי ילדי המנוח יוצגו במשותף ע"י עו"ד מקלן.

8. מעבר להליכים שבכותרת, הגישה התובעת תביעה לאיזון משאבים (תמ"ש 17-07-9714), זאת על רקע הסכמי ממון שנחתמו.

9. בכתב ההתנגדות, טען ר.כ שהצוואה הראשונה נערכה תחת השפעה בלתי הוגנת של התובעת וקרוביה, וכי הצוואה היטיבה עמה על חשבון ילדי המנוח. כן טען ר.כ לפגם מהותי בצוואה זו

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

נוכח חתימת אחד העדים בשם העד השני. כפי שיפורט בהמשך, הודיע ר.כ באמצעות בא כוחו
שעילת ההתנגדות היחידה לצוואה הראשונה היא קיומה של הצוואה המאוחרת.

תמצית טענות הצדדים בהתייחס לצוואה המאוחרת:

10. התובעת טענה שחתימת המנוח על גבי הצוואה המאוחרת זויפה, ושהמנוח לא היה כשיר במועד
עריכתה. לטענתה הצוואה אינה משקפת את רצונו האמיתי של המנוח, והיא נערכה תחת השפעה
בלתי הוגנת של ילדיו ותוך מעורבות של י.כ בעריכתה. כן טענה התובעת שהצוואה נעדרת היגיון
משום שלא אירע כל מאורע שיכול היה לגרום למנוח לשנות את צוואתו הראשונה ולנשלה לאחר
שסעדה אותו שנים ארוכות. בנוסף טענה התובעת כי בצוואה המאוחרת אין אזכור של הצוואה
הראשונה, אין הסבר לנישולה ותוכנה סותר את רצון המנוח בהסכם הממון שנערך בשנת 2008.
במהלך ניהול ההליך נטענו טענות הנוגעות לפגמים בהצהרת המנוח ובהליך הבאת הצוואה בפני
העדים.

11. מנגד טענו הנתבעים שהתובעת ידעה על אודות קיומה של הצוואה המאוחרת ובקשתה לקיום
הצוואה הראשונה חסר תום לב. לטענתם הצוואה הראשונה אינה משקפת את רצונו של המנוח,
שכן הוא הביע בעבר רצון לשנותה וגם עדותה של עורכת הצוואה המאוחרת ותוכנו של הסכם
הממון משנת 2008 מלמדת שזה היה רצונו של המנוח. הנתבעים טענו שהמנוח היה כשיר במועד
עריכת הצוואה המאוחרת, ויש בה הגיון רב. לטענתם במועד נישואי המנוח והתובעת היה לכל
אחד מהם ילדים בגירים מנישואיו הראשונים ורכוש שצבר, כך שלמעשה הצוואה המאוחרת
החזירה את המצב לקדמותו. **בסיכומי התשובה** טענו הנתבעים שהצוואה המאוחרת מהווה שטר
מתנה.

12. נוכח מורכבות הסוגיות, ריבוי ההליכים ונסיון למנוע פתיחת הליכים נוספים, לאחר שהוגשו
הסיכומים, ביקשו הצדדים לנהל מו"מ כולל. למרבה הצער, חרף מו"מ ממושך, הגיעו הצדדים
למבוי סתום וביקשו ביום 12.03.20 הכרעה שיפוטית.

13. במסגרת פסק הדין, יוכרעו טענות הצדדים בהתייחס לצוואות המנוח בלבד. שאלות הנוגעות
לפרשנות הצוואות, תוקפם של הסכמי הממון שנחתמו והאם אושרו כדין, היקף זכויותיו של
המנוח בדירתו (לעומת זכויות אישתו הראשונה) ההשכחות בדירות, ועוד, יתבררו בהליך מתאים
ואין מקום לבררן במסגרת הליכים שבכותרת (ר' ש. שוחט **דיני ירושה ועזבון** 2014, עמ' 193-194).
אכן חלקן מתבררות בגדרי התביעה לאיזון משאבים.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

דיון והכרעה:

14. כאמור, המנוח ערך בחייו שתי צוואות. הכלל הוא שצוואה מאוחרת גוברת על צוואה מוקדמת. לפיכך, נדון תחילה בטענות הצדדים בהתייחס לצוואה המאוחרת, ורק אם תתקבל ההתנגדות לקיומה, נדון בטענות הצדדים ביחס לצוואה הראשונה.

15. הצוואה המאוחרת הינה צוואה בעדים. סעיף 20 לחוק הירושה קובע כדלקמן: *"צוואה בעדים תהיה בכתב, תצוין בתאריך ותיחתם ביד המצווה בפני שני עדים לאחר שהצהיר בפניהם שזו צוואתו; העדים יאשרו באותו מעמד בחתימת ידם על פני הצוואה שהמצווה הצהיר וחתם כאמור"*.

16. סעיף 25 לחוק הירושה, תשכ"ה-1965 מאפשר לבית המשפט לקיים צוואה חרף פגמים צורניים מסוימים שנפלו בה, מתוך רצון לקיים את דבר המת. וזו לשון הסעיף:

"(א) התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לבית המשפט ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אם אף נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים המפורטים בסעיפים 19, 20, 22 או 23 או בכשרות העדים, או בהעדר פרט מן הפרטים או הליך מן ההליכים כאמור".

17. בסעיף 25(ב)(2) נקבעו מרכיבי היסוד בצוואה בעדים, והם: *"... הצוואה בכתב והמצווה הביאה בפני שני עדים"*. כלומר – מצווה, כתב ושני עדים.

18. הפסיקה הבחינה, בין מרכיבים צורניים יסודיים - קונסטיטוטביים, שבלעדיהם אין המסמך הנטען בגדר צוואה, לבין מרכיבים צורניים – דינאמיים, שנפלו במסמך הנטען להיות צוואה. אם נפל בצוואה פגם או חסר במרכיב צורני יסודי, לא יהיה בכוחו של בית המשפט להתעלם מכך ולקיים את הצוואה תוך שימוש בסעיף 25 לחוק (ע"א 869/75 **רבקה בריל נ' היועמ"ש פ"ד** לב(1) 98, 101), דנ"א 7818/00 **יוסף אהרון נ' אמנון אהרונ** פ"ד נט(6) 653). לעומת זאת, אם נפל בצוואה פגם או חסר במרכיב צורני דינאמי, ניתן לקיים את הצוואה למרות הפגם, לאור הוראת סעיף 25 לחוק (שוחט פינברג ופלומין, **"דיני ירושה ועיזבון"**, מהדורה שביעית (תשע"ד – 2014), עמ' 103). ת"ע (י-ם) 15-01-37881 והפסיקה שהובאה שם.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

19. לטענת התובעת נפלו בצוואה פגמים צורניים רבים, אך לטענת הנתבעים אלה ניתנים לריפוי. ראשית יש לבחון האם התקיימו בצוואה מרכיבי היסוד.

"הביאה בפני שני עדים":

20. הפסיקה דנה רבות במשמעות הדרישה "הביאה בפני שני עדים", וייחסה חשיבות למילוי ההוראות הפורמאליות הקבועות בסעיף 20 לחוק הירושה, משום שיש בכך כדי להעמיד את המצווה על רצינות המסמך והמעמד, ויש בכך כדי להבטיח כי המצווה ייתן דעתו למעשיו וכי צוואתו תשקף את גמירות דעתו (ע"א 851/79 **בנדל נ' בנדל** (1981)):

א. בדנ"א 7818/00 **אהרן נ' אהרונ**, פ"ד נט(6) 653, 673-674, דן כב' השופט מצא, במשמעות הביטוי "הביאה בפני שני עדים", קבע כי מדובר בדרישת סף, וכי "משמעותה המעשית היא כי על בית-המשפט להיווכח כי המצווה הציג לפני שני עדים את צוואתו, והללו – שראו את המסמך ושמעו את דברי המצווה – מצהירים (או מעידים) לפני בית-המשפט כי המסמך שקיומו התבקש הוא הצוואה שהמצווה הביא בפניהם. רק משהוכח לפניו בתצהירי (או עדויות) שני העדים כי המצווה הביא את צוואתו בפניהם, וכי המסמך שקיומו התבקש הוא הצוואה שהמצווה הביא בפני שני העדים כאמור, יהיה בית-המשפט רשאי (ובלבד שיתר התנאים לכך מתקיימים) לקיים צוואה בעדים שעשה המצווה, אף שהמצווה לא חתם על צוואתו בפני שני העדים (או לא חתם עליה כלל), ואף שהעדים (או מי משניהם) לא אישרו את חתימת המצווה בחתימת ידיהם על פני הצוואה". המלומד ש' שילה, בספרו **פירוש לחוק הירושה תשכ"ה-1965** (כרך א', עמ' 197) הדגיש את תפקידם המכריע של עדים: "לאור כינויו של סוג זה של צוואה – צוואה בעדים – משמע שהמאפיין החשוב ביותר בנוגע אליה הוא - תפקיד העדים. למעשה, ארבעה תפקידים לעדים; בשניים מהם....היותם כלי קיבול פסיביים להצהרת המצווה שזו צוואתו, וצפייתם במעשה החתימה של המצווה. שני תפקידים אלה מוזכרים ברישא של סעיף 20. בסיפא של הסעיף מופיעים שני תפקידים נוספים הקשורים קשר ישיר לשני התפקידים הראשונים: אישור העדים בכתב על פני הצוואה עצמה לשניים: שהם אמנם היו עדים הן להצהרת המצווה והן לחתימתו. עשו העדים את המוטל עליהם על פי האמור בסעיף 20, חזקה שהצוואה תקפה, ומי שרוצה לתקוף אותה מסיבה זו או אחרת, עליו הראיה". כן ר' הדברים שנפסקו בת"ע (ירושלים) 15-01-37881 **המנוחה י' ש' ז"ל נ' ר' ש'** (09.01.2018) והפסיקה שהובאה שם.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

ב. כב' השופט שוחט בת"ע (ת"א) 11632/99, פלוני נ' מכון ויצמן למדע, עמד על תפקידם של העדים, והדגיש כי המחוקק לא כיוון לכך שהביטוי "והביאה בפני שני עדים" למובן הפיזי של המילה. בעוד שחתימת המצווה ו/או העדים על פני הצוואה הם בגדר 'רכיבים דינאמיים' ובית המשפט יכול להתעלם מהם אם לא היה לו ספק, כי המסמך הנחזה להיות צוואה משקף "את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה", עצם קיומם של שני עדים בצוואה הינה "מרכיב יסודי בצוואה". כב' השופט שוחט הדגיש את החשיבות לתוכן שיש לצקת לביטוי "והביאה" שהוא התהליך המחבר בין המצווה, הכתב והעדים, וקבע כי "הפרשנות לתיבה זו חייבת להיות נגזרת מהדרישה לקיומם של שני עדים כבסיס הקונסטיטוטיבי – היסודי לצוואה בכתב לפי סעיף 20 לחוק. משכך, המצווה יעשה את צוואתו בפני שני עדים ויחתום עליה בפניהם ובאין חתימה הוא חייב 'להביאה' בפני שני העדים תוך שהוא מצהיר בפניהם שזו צוואתו והעדים מאשרים על פני הצוואה, כי המצווה הצהיר וחתם כאמור. הטעם לכך הוא – אם הבסיס הקונסטיטוטיבי בצוואה בעדים הוא קיומם של שני עדים אשר אמורים להעיד על כך שהמסמך הנחזה להיות צוואתו של המנוח הינו אכן צוואתו, חובה לדרוש שהצוואה תיערך בפני שני עדים (גם אם לא תיחתם) ו/או לפחות תובא ותוצג על-ידיו בפניהם כצוואתו".

ג. בעמ"ש (מרכז) 44175-10-16 ר. ב נ' ע. מ (30/11/17), הודגש כי המאפיין החשוב ביותר של "צוואה בעדים" הוא תפקידם של העדים. מרכיב יסודי הוא כי המצווה מביא את הצוואה בפני שני העדים שהוא מצהיר בפניהם שזו צוואתו והם מאשרים כי המצווה הצהיר וחתם כאמור. אשר לביטוי "הביאה" הודגש כי "אין מדובר בעניין טכני גרידא – הבאת מסמך, מדובר בהבאה למודעותם של העדים באשר לטיבו ויחודו של המסמך שאם לא כן לא נעשה דבר....אכן דבר דבור על אופניו – לכל פחות אם באים אנו להקל בדרישתנו מהמצווה, הרי שעליו להביא ולהציג את המסמך בפני העדים כצוואתו, ובנדון אין כל ראיה שכך נעשה".

21. ולענייננו: יישום הפסיקה שהובאה לעיל על עובדות המקרה דנן, מביא לכלל מסקנה כי במקרה זה לא התקיים המרכיב של הבאת הצוואה בפני העדים:

- א. ראשית, הצהרת העדים בצוואה, לא כללה אישור כי המנוח הצהיר בפניהם שזו צוואתו.
- ב. שנית, תצהירי העדים שהוגשו, נוסחו בצורה לקונית ביותר ואף בתצהירם לא טענו כי המנוח הצהיר בפניהם שזו צוואתו.
- ג. למרבה הצער, חקירתם הנגדית של העדים, לא התירה את הספקות בעניין הליך הבאת הצוואה בפני העדים. מחקירתם עלה כי לא היתה להם כל דרך לדעת האם המצווה הביא בפניהם את הצוואה מתוך הבנה, הכרה וידיעה שזו צוואתו, שכן תפקידם היה מינורי, הם

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

- 1 הגיעו למעמד החתימה, וחתמו על הצוואה לאחר ששמעו הסבר מעורכת הצוואה כל זאת
- 2 כאשר לא היה בין העדים למנוח כל שיח אודות הצוואה ותוכנה. אמנם, עורכת הצוואה
- 3 בחקירתה הנגדית לא זכרה מי קרא את הצוואה היא או המנוח (עמ' 17 ש' 17 - 20), אולם שני
- 4 העדים העידו כי המנוח לא הקריא דבר וכי את כל ההסבר שמעו מעורכת הצוואה.
- 5 ד. העד מר מ.י, העיד שהוא ראה את המנוח חותם על הצוואה וכאשר נשאל האם ראה את המנוח
- 6 קורא את הצוואה השיב "אני חושב שהיא הקריאה לנו את הצוואה יחד, כדי שנדע על מה
- 7 אנחנו חותמים. אני לא זוכר את הפרטים של הצוואה" (עמ' 26 ש' 11-12). אשר לשיח עם
- 8 המנוח ציין כי הם דיברו שם והיתה אווירה נעימה ונינוחה. בהתייחס לתוכן הצוואה לא זכר
- 9 את הדברים בצורה מפורטת אולם הדברים נראו לו הגיוניים כשהבן ביקש שיחתום על צוואת
- 10 אביו והילדים קיבלו את העיזבון (עמ' 27 ש' 24-26). מכל מקום, העיד כי המפגש היה בן מספר
- 11 דקות בלבד (עמ' 25 ש' 22-23).
- 12 ה. העד א.ג ציין שעורכת הצוואה "הקריאה את כל התצהיר" ואז המנוח חתם והעדים חתמו.
- 13 כאשר נשאל "מה היא הקריאה לכם?" השיב העד "על מה אנחנו חותמים, על הצוואה. היא
- 14 הסבירה על מה אנחנו חותמים". מעדות העדים עולה כי כל השיח נעשה בין עורכת הצוואה
- 15 לעדים, ללא מעורבות כלשהי של המנוח. מר א.ג לא זכר אם כל תוכן הצוואה הוקרא וכשנשאל
- 16 בעניין זה השיב - "אני לא זוכר אם כל התוכן הוקרא. היא אמרה לנו על מה אנחנו צריכים
- 17 לחתום, היא קראה כל מיני דברים. היא הסבירה לנו על מה אנחנו חותמים, היא הקריאה לנו
- 18 דברים שאני לא זוכר. אני לא זוכר אם היא הקריאה לנו את התוכן ומה הוא הוריש למי" (עמ' 21 ש' 18-21).
- 19 על רקע דברים אלה ספק אם הבלבול של העד בין המונח "צוואה" למונח
- 20 "תצהיר" היה מקרי.
- 21 ו. מעדותו של מר א.ג עולה כי מעבר לעצם החתימה הטכנית, המנוח לא היה חלק מתהליך עריכת
- 22 הצוואה והחתימה עליה. כאשר נשאל העד "במהלך הפגישה המנוח הוציא מילה, אמר
- 23 משהו?" השיב "כן, שאלתי אותו מה שלומו הוא ענה". הא ותו לא. ב"כ התובעת ניסה
- 24 להקשות ושאל "הוא לא הסביר לך מה הוא עושה שם?" בתשובתו ציין העד כי "עורכת הדין
- 25 הסבירה שזו צוואה שלו". גם מעדותו של מר מ.י. עולה כי המנוח דיבר איתו דברי היכרות
- 26 בלבד ולא על תוכן הצוואה (עמ' 26 ש' 21-24).
- 27 ז. במצב דברים זה קשה לומר כי המנוח "הביא את הצוואה בפני שני העדים" כנדרש. כפי שצויין
- 28 לעיל, הבאת הצוואה בפני העדים איננה עניין טכני. נוכח הפגם הצורני בצוואה, נדרשת עדות
- 29 עדי הקיום על מנת להבהיר לפרט ולאמת כי התקיימו התנאים הנדרשים בדין קרי – המצווה
- 30 אכן הצהיר כי זו צוואתו וכי האמור במסמך אשר הוגש לקיום משקף רצון המנוח. למרבה
- 31 הצער, תצהירם של העדים כמו גם חקירתם, לא שפכו אור על שהתרחש בעת עריכת הצוואה,
- 32 ועל רצונו של המנוח.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

ח. לסיכום נקודה זו, במקרה זה לא ניתן לומר כי עלה בידי העדים לצוואה לשכנע כי הצוואה חרף הפגם שנפל בה, משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח.

22. משלא התקיים בצוואה המאוחרת אחד ממרכיבי היסוד של צוואה בעדים, לאו צוואה היא, ודין הבקשה לקיומה להידחות. יחד עם זאת ולמעלה מן הצורך, אדון בבקשה לקיומה ובשאר עילות הפסלות לגופן.

טענת הזיוף:

23. ראשית, אדרש לטענת הזיוף שנטענה ע"י התובעת: נוכח מחלוקת בעניין אמיתות ואותנטיות חתימת המנוח על הצוואה משנת 2006, והכיתוב בכתב יד שנכתב בתחתית הצוואה משנת 1996, מונה מומחה לזיהוי כתב יד מטעם בית המשפט. בחווה"ד שהוגשה לתיק ביום 15.04.18, צויין כי החתימות על שתי הצוואות כמו גם הכיתוב בכתב יד על גבי הצוואה משנת 96, "קרוב לוודאי" נחתמו ע"י המנוח.

24. ככלל, מקום שמינה בית-המשפט מומחה מטעמו, מהווה חוות-דעתו תשתית נתונים מקצועית ואובייקטיבית לצורך ההכרעה בסוגיה שבמחלוקת, ועל כן סביר שבית-המשפט יאמץ את ממצאי המומחה, אלא אם כן נראית סיבה בולטת לעין וכבדת משקל שלא לעשות זאת (ע"א 293/88 חברת יצחק ניימן להשכרה בע"מ נ' מונטי רבי (31.12.1988)).

25. הצדדים לא הגישו שאלות הבהרה למומחה, הוא לא הוזמן לחקירה. משהטענה אף נזנחה בסיכומי התובעת – אני דוחה את טענת הזיוף.

נטל ההוכחה:

26. בהתאם לפסיקה, צוואה שמתקיימות בה כל הדרישות הצורניות על פי הדין, עומדת לה חזקת כשרותה, והנטל להוכיח, כי היא בטלה, מוטל על המתנגד לקיומה (ר' ע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה, פ"ד נ"ח (3) 873; ע"א 130/79 עוזרי נ' עוזרי פ"ד ל"ג (2) 346; ת"ע 16-06-41494 ט.ח.א נ' ז.א (11.02.2018) (וההפניות שם)).

פגמים צורניים בצוואה:

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

27. לטענת התובעת, בצוואה לא צויין כי המנוח הצהיר בפני העדים כי זו צוואתו, כן טענה כי נפל פגם באישור העדים, וכי פגמים אלה, פוסלים את הצוואה.

הצהרת המנוח "זו צוואתי":

28. לעניין הטענה שהמנוח לא הצהיר בפני העדים שזו צוואתו - בעמ"ש (ת"א) 38138-09-11 א' נ' ש' נ' א' מ' ק' (14.04.2013), נפסק שהצהרת המנוח "זו צוואתי" אינה חייבת להיות בהתאם לנוסח הקבוע בסעיף 20 לחוק הירושה. מה שנדרש הוא שהמנוח יהיה מודע לכך שהמסמך שעליו הוא חותם הוא צוואתו (עוד בעניין זה ר' שוחט, גולדברג ופלומין "דיני ירושה ועזבון" עמ' 91).

29. בסעיף 5 לצוואה נכתב "צוואתי זו הינה היחידה והבלעדית וזהו רצוני המוחלט". משניתן לראות בסעיף זה כהצהרה של המנוח, באופן הממלא אחר הדרישה הקבועה בחוק להצהרת המצווה כי זו צוואתו, נדחית טענת התובעת בעניין זה.

אישור העדים והעדר הצהרה של העדים שהמנוח הצהיר כי זו צוואתו:

30. אשר לפגם באישור העדים, בחלק של אישור העדים נכתבו הדברים הבאים:

"אנו החיים:

מ.ג.ת.ז. ***** מרחוב ***** צפת

א.ג.ת.ז. ***** מרח' ***** צפת

אזרחי ישראל ובני למעלה מ- 18 שנה, מצהירים בזה כי ביום ו' בחודש כסלו התשס"ז (27.11.06) חתם מר כ.ב.ת.ז. ***** הנ"ל בנוכחות שנינו על שטר הצוואה הנ"ל מרצונו הטוב והחופשי וללא לחץ או השפעה כל שהיא, וכי גם אנו, כל אחד בנוכחות השני ובנוכחות המצווה הנ"ל, חתמנו כעדים להלן, ואנו מצהירים ומאשרים כי ביצענו את הקניינים עם המצווה הנ"ל אנו מצהירים כי אין בנינו כל קירבה משפחתית וגם לא בנינו לבין המצווה".

31. במקרה זה הצוואה אכן נעדרת הצהרה של העדים כי המנוח הצהיר שזו צוואתו. העדר הצהרה כאמור – המבטאת את 'היסוד הראייתי' לקיומו של 'היסוד העובדתי' – הצהרת המצווה שזו צוואתו – הוכר בפסיקה כפגם צורני וככזה המעביר את נטל השכנוע אל מבקש הקיום להוכיח כי הצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה (עמ"ש (מחוזי ת"א) 38138-09-11 א' נ' ש' נ' א' מ' ק' (14.04.2013) עמ"ש (ב"ש) 57029-05-18 מ.ס.נ' א.ה (29.11.18).

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

32. מאחר שהחוק אינו מבחין בין דרגת חומרתם של הפגמים בצוואה ובכל מקרה של פגם – נטל השכנוע עובר למבקש הקיום, נידונה בפסיקה רבות השאלה, האם בכל מקרה של העברת הנטל, יש לדרוש את הרף הגבוה שנקבע בסעיף 25 לחוק הירושה (מידת שכנוע ברמה של "לא היה לבית המשפט ספק"):

א. בבע"מ 1511/05 פלוני נ' פלונית ציין כב' השופט רובינשטיין כי "קשה להלום כי בצוואה שבפנינו, שבה נאמר מפורשות כי החותמת מצהירה כי זו צוואתה, ובהמשך אותו עמוד מצהירים עורך הדין ועדה נוספת באשר לחתימה, כי נפל פגם ברמה ובמשקל המעבירים את הנטל. יש לראות דברים במהותם. אכן עדיף היה אילו גם באישור העדים ניתן ביטוי מלא לדרישות סעיף 20, אך יהא זה מנוגד לשכל הישר והמלאכותי לסבור כי במקרה דנן אכן עבר הנטל".

ב. בעמ"ש (ת"א) 38138-09-11 א' נ' ש' נ' א' מ' ק' (14.04.2013) ניתח כב' השופט שאול שוחט לעומק את הפסיקה הדנה בהיפוך נטל השכנוע במקרה של פגם בצוואה בעדים, תוך התייחסות לבע"מ 1511/05 הנ"ל. נקבע כי במצב בו הצוואה נעדרת הצהרה של העדים כי המנוח הצהיר שזו צוואתו, נטל השכנוע עובר למבקשי הקיום להוכיח כי הצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח. יחד עם זאת קבע כב' השופט שוחט כי על בית המשפט להפעיל שיקול דעת אשר לעוצמת הנטל המוטל על מבקשי הקיום ככזה התלוי בעוצמתו של הפגם, זאת, על מנת שלא נמצא חוטאים למטרה ולעקרון של כיבוד רצון המת במקרה שבו פגם קל בצוואה יעביר את הנטל להוכיח מהו רצונו האמיתי של המצווה, על מבקשי הקיום, ברמת שכנוע של "לא היה לבית משפט ספק".

כב' השופט שוחט הדגיש, כי הדרישות הצורניות אותן העמיד המחוקק, אינן מטרה בפני עצמה, אלא אמצעי שנועד לתת ביטוי לגמירת דעתו של המצווה, ויש לבחון כל מקרה ומקרה לפי נסיבותיו ולפי חומרת הפגם. אשר לבע"מ 1511/05 העיר כב' השופט שוחט כי זה התייחס להעברת נטל הבאת הראיות ולא נטל השכנוע וכי העדר אישור העדים שהמנוח הצהיר בפניהם שזו צוואתו, מהווה פגם שאין בו כדי להעביר את נטל הראיה ובמקרה בו בצוואה נכתב שהמנוחה הצהירה שזו צוואתה והעדים הצהירו, כי חתמה עליה – יפתחו המתנגדים בהבאת ראיותיהם (סוגיה אשר לא התעוררה במקרה דנן).

ג. ואכן הפסיקה התייחסה לרף של נטל השכנוע בהתאם לנסיבות כל מקרה ומקרה. כך, למשל, בת"ע (ת"א-יפו) 46972-07-12 עזבון המנוחה ה' ג' ז"ל נ' ג' ק' (16.03.16), חרף העדר אישור

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

העדים שהמנוח הצהיר בפניהם שזו צוואתו- בית המשפט השתכנע כי אין בכך כדי להעביר את נטל השכנוע להוכחת אמיתות הצוואה כאשר צוין כי גם אם עסקין בפגם פורמאלי המצדיק את העברת הנטל מן הראוי להעמידו על רף הנמוך מזה שנקבע בסעיף 25 לחוק הירושה. מנגד, בת"ע (תל אביב-יפו) 2209-11-11 **עזבון המנוח א.ב. ז"ל נ' א.י.** (26.07.2015) צוין כי הטעם לדרישה שלא יהיה לבית המשפט ספק, הוא, "שבניגוד לצוואה תקינה מבחינה צורנית, שהינה בחזקת כשרות והנטל לפסלה מוטל על המתנגד לה, צוואה פגומה איננה בחזקת כשרות. קיומו של הפגם מעלה את החשד שהצוואה אינה משקפת את רצונו של המצווה, ומכאן הטלת מלוא כובד הנטל על מבקש הקיום".

33. בנסיבות המקרה שלפני, הפגמים הצורניים בצוואה והפגמים הליך עריכתה, הביאוני לכלל מסקנה כי יש להגמיש את נטל השכנוע להוכיח שהצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח, בצורה זהירה, וכי פגמים אלה מצדיקים את העברת הנטל למבקשי הקיום ברף הנמוך אך במעט מהרף שנקבע בסעיף 25 לחוק.

השפעה בלתי הוגנת ומעורבות בעריכת הצוואה:

34. לטענת התובעת, האמור בצוואה הינו פרי של השפעה בלתי הוגנת מצד הנתבעים על המנוח. בהתאם לפסיקה, ההשפעה הבלתי הוגנת הינה אחד מאותם פגמים שיש בהם כדי להביא לפסלות צוואה. קיומה של השפעה בלתי הוגנת שוללת למעשה את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח באופן שתוכנה של הצוואה, לא מהווה ביטוי לרצונו של המנוח, אלא לרצונו של המשפיע (ת"ע 14-06-5428 **עזבון המנוחה א' י' ז"ל נ' י' י'** (22.02.2016) וההפניות הרבות שם).

35. אשר למבחנים לקיומה של ההשפעה הבלתי הוגנת אין לי אלא להפנות לדברים שנכתבו בהרחבה בפסק דיני בת"ע 15-06-64395 (פורסם בנבו) והפניות הרבות שם, ואין מקום לחזור על ההלכות הידועות.

36. בתמצית ייאמר כי בדנ"א 1516/95 **מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה**, פ"ד נב (2) 813 פרט כב' השופט מצא את מבחני המשנה שיש בהם כדי לסייע לבית המשפט לקבוע אם בעת כתיבת צוואתו היה המצווה נתון להשפעה בלתי הוגנת. בבע"מ 4459/14 **פלונית נ' פלוני** (6.5.15) נקבע כי ראוי לבחון את סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת כמכלול. אמנם הנטל להוכיח עילת פסלות זו רובץ על המבקש את פסלות הצוואה אולם לא פעם הראיות הן נסיבתיות. לעיתים "חוטאים שונים" של עילות שונות – הגם שלא היה בכוחם לבסס עילה עצמאית – יכולים להישזר יחד לרבדים

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

המחזקים ומבססים קיומה של ההשפעה הבלתי הוגנת העולה כדי שלילת הבחירה החופשית של המצווה. מדובר במבחן דינאמי ורחב קשת החיים.

מבחן התלות והעצמאות:

37. במסגרת מבחן זה על בית המשפט לבחון האם המצווה, בתקופה הרלוונטית לעשיית הצוואה, היה עצמאי הן מהבחינה השכלית-הכרתית והן מהבחינה הפיזית, ועד כמה היה עצמאי.

38. בהתנגדותה טענה האלמנה כי המנוח היה סיעודי משנת 2005, התנייד באמצעות כסא גלגלים ולא היה יוצא מהבית ללא אחד מילדיו. עוד טענה כי משנת 2005 המנוח לא היה צלול, סבל ממחלות רבות ובכללם "ירידה" קוגניטיבית ודמניציה סנילית". כפי שיפורט להלן, התובעת לא הוכיחה שהמנוח היה תלוי באיש או כי תפקד באופן לא עצמאי לא מבחינה שכלית הכרתית ולא מבחינה פיזית:

א. חרף טענותיה הנכבדות בעניין מצבו הרפואי של המנוח, התובעת לא הגישה לבית המשפט אף לא מסמך רפואי אחד לתמיכת טענותיה, הגם שטענה כי יש בידה מסמכים רפואיים רבים (ר' הצהרות בא כוחה בעמ' 5 לפרוט' ש' 15-16).

ב. גם במהלך החקירה הנגדית החזיק בידו בא כוחה עשרות רבות של מסמכים רפואיים אולם מטעמים השמורים עימו בחר שלא להגישם לבית המשפט.

ג. המסמך היחיד שצורף לתיק, אשר צורף לתגובה להתנגדות, היה הפניה כללית להערכה פסיכוגריאטרית, החתומה ע"י ד"ר א.א. רופאת משפחה מיום 24.06.08 בה צויין כי "לאחרונה התחיל להיות חשדני מאוד בודק האם לא נכנס אדם זר לדירה, מתעצבן אם אשתו יוצאת להרבה זמן גם חושד שיש לה חברים גברים לא לוקח כל התרופות שרשומות לא שומר דיאטה הרבה פעמים עצבני ולא רגוע". מדובר במסמך שנערך כשנה וחצי לאחר עריכת הצוואה ואין הוא יכול להעיד על מצבו של המנוח בעת עריכתה.

ד. במהלך חקירת עדי הנתבעים, טען בא כוחה כי המנוח הגיע עם כיסא גלגלים לעוה"ד בעת עריכת הצוואה, אולם עוה"ד לא זכרה שכך היה (עמ' 11 ש' 16) וגם העדים טענו שלא ראו כי המנוח ישב בכיסא גלגלים.

מבחן התלות והסיוע:

39. כאשר מתברר שהמצווה לא היה עצמאי ועקב כך נזקק לסיוע הזולת, מתעורר צורך לבחון אם הקשר שהתקיים בינו לבין הנהנה התבסס על מתן הסיוע שהמצווה נזקק לו. אם היה זה הנהנה

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

אשר סייע למצווה להתגבר על קשייו ומגבלותיו, ייטה בית המשפט לקבוע שהמצווה היה תלוי בנהנה (דנ"א 1516/95 בעמ' 828). אף עניין זה לא הוכח ע"י התובעת ואף בעניין זה הפער בין חומרת הטענות לדלות הראיות שהוגשו מטעמה, היה גדול.

מאחר שיש לבחון את התלות של המנוח בנהנה ע"פ הצוואה ואילו לטענת התובעת בהתנגדותה, היא זו אשר סעדה את המנוח כל חייו גם כשהיה במצב סיעודי "בעוד שילדיו כמעט ולא ביקרו אותו", ובנותיה העידו כי הן אלה היו המטפלות העיקריות באימם ובמנוח ולעיתים הפצירו בילדיו של המנוח להסיעו לבדיקות ולסייע לו – יוצא אם כן שאף לשיטתה של התובעת, במועד עריכת הצוואה, המנוח לא היה תלוי במי מהנהנים ע"פ הצוואה, ואף מבחן זה אין בו כדי להוכיח השפעה בלתי הוגנת מצד הנהנים.

מבחן קשרי המצווה עם האחרים:

40. במסגרת מבחן משנה זה, נבחנת שאלת בידודו של המנוח כחלק משאלת התלות. ככל שיתברר, כי בתקופה הרלבנטית לעריכת הצוואה היה המצווה מנותק לחלוטין מאנשים אחרים או שקשריו עם אחרים היו מועטים ונדירים, תתחזק ההנחה בדבר תלותו של המצווה בנהנה ללא קשר לגורם או לסיבה שהביאו לבידודו. עצם הבידוד של המצווה מן העולם יש בו כדי להגביר את תלותו בנהנה (דנ"א 1516/95 בעמ' 829). מאחר שהתובעת ועדיה רצו להדגיש את העדר הגיונה של הצוואה – הרחיבו בעניין העדר הקשר של המנוח עם ילדיו ואת הטיפול הרחב והמסור מצד האלמנה וילדיה. מנגד ניסו ילדי המנוח להאדיר את חלקם באופן הטיפול במנוח.

א. אין חולק כי במקרה זה המנוח והתובעת התגוררו יחד במועד עריכת הצוואה, כאמור לעיל, התובעת הדגישה כי היא זו שסעדה את המנוח בעוד שילדיו מיעטו לבקרו למעט לקיחתו לרופאים.

ב. גב' ר. ב"ד' בתה של התובעת, העידה כי בשנת 2006 המנוח ואשתו התארחו בשבתות ובחגים בבתים של אחיה (קרי – ילדי המנוחה מנישואיה הראשונים), ואצלה התארחו מדי פעם בשבת עוד ציינה שהיא הגיעה לבקרה אחת לשבועיים, ואם היה צורך, אפילו יותר (עמ' 30 ש' 1-3). ביתה של האלמנה הדגישה שאמנם ע"פ הסכם הממון שנערך בסמוך לנישואיהם, קיבלה האלמנה רכוש לא מבוטל אולם היה זה כאין וכאפס לעומת הטיפול לו נזקק, והמשפחה שלה היו אלה שערכו את הקניות, הביאו תקופות ודאגו להכל "מא' עד ת' ". עוד ציינה כי המנוח היה זקוק לסיוע ועזרה עוד בתחילת הנישואין, שכן לא היה נייד, אכל אוכל מבושל בכל ארוחה, וההמשך היה אף הרבה יותר גרוע (עמ' 30 ש' 17-22). בהמשך עדותה ציינה כי היה מגיע למנוח אדם שאמור לקלח אותו וכאשר הוא לא היה מגיע היה המנוח מתקשר אליה או לאחותה מימי והן היו מתקשרות לחברת הסיעוד (עמ' 32 ש' 20 ואילך). עוד העידה כי בשלב

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

שהמנוח היה מרותק למיטה , הבן י.כ היה מעורב (עמ' 34 ש' 6 ואילך), וכי מבין ילדיו המעורבות העיקרית היתה של י.כ "שזה היה לקראת הסוף".

ג. גב' מ.א, בת נוספת של התובעת, העידה כי התגוררה בסמוך לבית אימה על מנת לסייע בטיפול באימה ובמנוח וכי היתה מעורבת בחיי היומיום של אימה והמנוח (עמ' 35 ש' 27-32). גב' מ.א העידה כי ילדיו של המנוח לא היו מעורבים כלל בחיייו של המנוח, והיא נאלצה אף להתווכח איתו (הכוונה לבן לי.כ) על מנת שיקח את האב (עמ' 36 ש' 12-14). עוד ציינה כי היתה נתק בין י.כ למנוח על רקע של סכסוך כספי בעקבות סירוב האב להלוות לבנו 70,000 ₪ ובהמשך כשאביו היה זקוק לו, הם היו מתקשרים אליו שכן י.כ היה היחיד עם רכב שניתן היה לבקש ממנו לקחת את אביו, וגם אז "הוא לא היה בא מהר". הבת א.מ העידה כי את החגים חגגו אימה והמנוח אצלה או אצל אחיה, ומכל מקום לא אצל ילדיו של המנוח אשר לא דאגו לאביהם (עמ' 37 ש' 5 ואילך). בהמשך ציינה שכאשר המנוח חלה היא ואחיה בישלו עבור בני הזוג בחגים, ולקחו להם את האוכל (עמ' 38 ש' 3-6).

ד. בנוסף, העידה הבת א.מ כי היא לא היתה מעורבת כלל בעניינים הכספיים של התובעת ושל המנוח, וכי כאשר המנוח לא יכול היה ללכת לבנק, המנוח היה מבקש מדודו ח.כ, להוציא עבורו כסף, ולטובת העניין המנוח נתן בידיו כרטיס ישראכרט (עמ' 38 ש' 8-11).

41. המועד הרלבנטי לבחינת קשרי המצווה וההשפעה הבלתי הוגנת, הוא מועד עריכת הצוואה ולא מועד פטירתו של המנוח ועל כן טענות התובעת ועדיה בעניין זה אינן רלוונטיות. בנוסף, יש לבחון האם הנהנה ניתק את הקשר של המנוח עם אחרים – והתשובה במקרה זה – שלילית (אף לשיטת התובעת ועדיה).

שאלת הגיונה של הצוואה:

42. על פי מבחן זה, על מנת לקבוע האם הצוואה משקפת את רצונו האמיתי של המצווה, יש לבחון האם הצוואה סבירה על פי הבנת השופט את הגיונו של המצווה. במקרה זה על פניו שתי הצוואות בעלות הגיון פנימי, וספק אם מבחן זה יכול לשמש אבן בוחן לרצונו של המצווה :

א. הצוואה הראשונה עולה בקנה אחד עם הסכם הממון עליו חתמו בני הזוג עובר לנישואיהם ובסמוך לעריכת הצוואות שערכו, ובמסגרתה ציוה המנוח מחצית הרכוש לאישה ומחצית הרכוש לילדיו. בהקשר זה יוער כי א.מ, ביתה של האלמנה ציינה את תמימותה, את העובדה שאינה יודעת קרוא וכתוב (למעט חתימת שמה), כאשר אפילו את התפילה לא קוראת בצורה נכונה (עמ' 31 ש' 8-9), וכל שידעה הוא, שהיא הולכת להפסיד זכויות כתוצאה מהנישואין ולכן רצתה להבטיח את הרכוש שהובטח לה ע"י המנוח לפני החתונה כאשר הרכוש עימו הגיעה לחתונה ישאר "מחוץ לתמונה". באותו עניין הסבירה הבת ר.ב.נ כי עם הנישואין האלמנה

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

ויתרה על זכויותיה בפנסיה של בעלה הראשון שנפטר, כמו גם זכויותיה מהמל"ל, ומפה החל הרעיון של הסכם הממון (עמ' 30 ש' 24-29).

ב. אף הצוואה השניה במסגרתה הוריש המנוח את כלל רכושו לילדיו – הגיון בצידה. לשיטתם של הבנים, מדובר בהשבת לקדמותו קרי למצב "טבעי" בו אב מוריש רכושו לילדיו, מצב שלטעמם היה צריך להיות מלכתחילה, אם כי הדברים לא הוסברו כלל בצוואה חרף קיומה של צוואה קודמת וחרף הוראות הסכם ממון משנת 1996 עליו חתם המנוח.

נסיבות עריכת הצוואה ומעורבות בעריכת הצוואה:

43. בטרם אדרש לעדויות, מן הראוי להבהיר מהי דרך המלך בעריכת צוואה כשרה. הדברים פורטו בפסק הדין שניתן לאחרונה בעמ"ש (מחוזי חיפה) 18-12-65589 ע.ע נ' א.ע (25.06.2019) ואין לי אלא להביא את הדברים כלשונם:

"יש לזכור גם כי משמדובר בצוואה, עסקינן במסמך שאינו יציר הרגע בו היא נערכה, והיא תוצר של מחשבה תחילה בסופה מקבל המצווה החלטה כיצד תיראה צוואתו ומי יזכה בעיזבונו. רק משבא המצווה להוציא החלטה זו אל הפועל, הוא פונה לעורך דין או לרשות מוסמכת, קובע מועד לקיום פגישה, ובמהלכה מעלה לפניו את רצונו. עורך הצוואה האמון על קיום הפגישה בתנאים שמתווה הדין, ללא נוכחות הנהנים, רושם את רצון המנוח ואת בקשתו, את פרטי הנהנים, ולאחר מכן מעלה את כל אלה על הכתב במסגרת צוואה שהוא מכין עבור המצווה. נוסח זה מועבר לעיונו של המצווה, או שמוסבר בפניו ורק לאחר מכן, ככל שאין לו הערות לגביו, חותם הוא עליו לפני עדי הקיום שחותמים אף הם על הצוואה. נוכח דברים אלה, לא יהיה חולק כי בחינת רצונו של המנוח, והאם הצוואה אכן משקפת רצון זה, אמורה להתמקד, בעיקרו של דבר, בשתי נקודות שעל ציר הזמן, הראשונה היא במועד בו שיתף המצווה את עורך הצוואה - עורך הדין שניסח את הצוואה ברצונו, ואילו השנייה, במועד בו חתם המצווה על הצוואה לפני עדים. על כן נודעת חשיבות רבה לעדותם של אלה מאחר שהמצווה בחר לשתפם בסוד ענייניו, שעה שהשיחות שניהל עם עורך הצוואה ועם עדי הקיום, אמורות להתקיים במעמדם של אלה בלבד, ללא נוכחות צדדי ג', נהנים, קרובי משפחה ואחרים". (ההדגשה שלי א.ג.)

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

44. כפי שיפורט להלן, נסיבות עריכת הצוואה מעידות על מעורבות פסולה של הבן י.כ, אשר היה מעורב בכל תהליך עריכת הצוואה למעט הרגע הנקודתי של החתימה על הצוואה.

45. עורכת הצוואה בחקירתה הנגדית, אישרה כי היא זו שהכירה את הבן י.כ (במסגרת טיפולה בהליך משפטי של אישתו). לגבי נוכחותו של י.כ בפגישות ציינה תחילה שאיננה זוכרת אם נכח בפגישה הראשונה אולם יתכן כי נכח, ולגבי הפגישה השנייה ציינה שאיננה זוכרת אם הביא אותו או לא, אם כי בוודאות לא נכח בחלק של החתימה על הצוואה (עמ' 10 ש' 9-11). בהמשך עדותה, טענה שיתכן שבפעם הראשונה י.כ הגיע עם המנוח, ובפעם השנייה "ייתכן מאוד" (עמ' 12 ש' 19-21). בהמשך ציינה שככל הנראה י.כ היה בפגישה הראשונה (עמ' 13 ש' 9-10). בעדותו ציין העד א.נ כי י.כ התקשר אליו וביקש ממנו לחתום על צוואת אביו, וכשהגיע לחתום, י.כ היה בחוץ (עמ' 21 ש' 10) – כלומר י.כ אכן הגיע אף לפגישה השנייה.

46. י.כ העיד ש"לא היה שום הסכם ממון ולא התייחסנו להסכם, באנו לעשות צוואה" ובפגישה זו "דיברנו שהוא רוצה לעשות צוואה ולחלק את הרכוש לכל הילדים שלו בחלקים שווים" (עמ' 50 ש' 28) – כלומר י.כ אישר שנכח במפגש הראשון בה הובהר לעורכת הצוואה כיצד יחולק רכושו, והיה חלק מהכנת הצוואה ותכנונה.

47. עורכת הצוואה לא ציינה בוודאות אף שלב בו ישבה עם המנוח **ביחידות** על מנת לברר את רצונו האמיתי, שלא בנוכחות בנו. במהלך שיחה שכזו, יכולה היתה עורכת הצוואה לברר את הלך מחשבתו של המצווה, מהו רצונו הברור, מידת חדות מחשבתו וההיגיון העומד מאחורי הדברים. קיום מפגשים ושיחות בנוכחותו של הבן שהינו נהנה ע"פ הצוואה, פוגם בהליך עריכתה. בירור רצונו של המנוח לא נעשה בנוכחות העדים, שכן כפי שהעיד מר מ.י, המפגש היה בן מספר דקות בלבד (עמ' 25 ש' 22-23). למעשה, מעבר לכתוב בצוואה אין אינדיקציה מה היה רצונו החופשי של המנוח באותה העת.

48. הגם שעורכת הצוואה ציינה כי ערכה תרשומת פנימית אשר לפגישה (עמ' 16 ש' 1-5) סרבה באופן לא ברור להציג בפני בית המשפט. מכל מקום ספק אם נערכה תרשומת מדויקת אשר לקיום הפגישות, זהות הנוכחים, משך הפגישה ותוכן הדברים שנאמרו. כאשר הוצגו בפניה שאלות, ככל הנראה בשל חלופי הזמן, עורכת הצוואה לא זכרה פרטים משמעותיים. כאמור, לא זכרה את נוכחותו של י.כ בפגישות (עמ' 10 ש' 8 ואילך), לא זכרה האם התקיימה פגישה בינה לבין י.כ בה ציין שאביו מעוניין לערוך צוואה (עמ' 12 ש' 8-9), לא זכרה איך המנוח נכנס למשרדה, עם הליכון או עם כסא גלגלים או שהיה נתמך באופן אחר (עמ' 11 ש' 16), לא זכרה מי שילם עבור השירות

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

המשפטי ולא יכלה להציג קבלות משנת 2006 (עמ' 16 ש' 9-10), בנוסף לא זכרה מי קרא את הצוואה היא או המנוח (עמ' 17 ש' 17 - 20), ולא זכרה את אורך הפגישה (עמ' 13 ש' 26-27). בנוסף, ציינה שלא בטוח שידעה על צוואה קודמת (עמ' 9 ש' 5-6). עוד העידה כיצד נערכות צוואות אצלה באופן כללי וציינה שאינה זוכרת כיצד נערך התהליך במקרה זה באופן ספציפי (עמ' 17 ש' 18).

49. יוער כי אמנם אין חובה לציין את הגיונה של צוואה בגוף הצוואה, יחד עם זאת, כאשר לכל אחד מבני הזוג ילדים מנישואים קודמים, וכאשר היה מונח בפני עורכת הצוואה הסכם הממון משנת 1996, מוטב היה אילו הגיונה של הצוואה והטעמים לשינוי עמדת המנוח, היו מפורטים בצוואה. זאת, מאחר שכבר בשלב עריכת הצוואה, היתה סבירות גבוהה לכך שיפרוץ סכסוך בין התובעת לילדיו של המנוח וסבירות גבוהה לכך שבעתיד תתעורר מחלוקת כאשר הצוואה תוגש לקיום. הסבר מסויים לשינוי ניתן ללמוד ממכתבה של עורכת הצוואה לאלמנה מיום 27.11.06 (יום חתימת הצוואה), בו צויין כי הסכם הממון משנת 1996 "בטל ומבוטל" הוא נחתם ללא קשר להסכמות הצדדים ואינו משקף את רצונו כלל. מעבר לכך, עורכת הצוואה ציינה בעדותה את הסברו של המנוח אשר לרצונו, אולם משלא הוצגה התרשומת, לא ברור האם הדברים נאמרו מזכרונה (עמ' 9 ש' 17-23, עמ' 14 ש' 1-13).

50. גם אם נתעלם מעדות הבת א.מ, שהעידה כי המנוח היה נוח להשפעה והיה נוהג לערוך עסקאות שונות שאפילו לא הבין את פישרן (עמ' 33 ש' 1-4) "בין היתר טענה כי: "אם היו טוחנים לו את המוח אז הוא היה נופל לזה. כששאלתי אותו למה חתם הרבה פעמים על עסקאות, הוא אמר לי שהתקשרו והתקשרו שוב ושוב "עד שעשו לי כאב ראש ואמרתי כן" מדובר בעסקאות של טבלט, של מלון, דברים שהוא אפילו לא ידע על מה הוא חתם, מנוי ללוטו", תמוה שהמנוח הביא לידיעת עורכת הצוואה את קיומו של הסכם הממון, אולם לא הזכיר את דבר קיומה של צוואה מוקדמת. מעבר לכך, הצוואה סתרה את הוראות הסכם הממון שנחתם ע"י המנוח בשנת 2008. אם רצונו של המנוח היה כה חד וברור, לא ברור מדוע לא פעל לניסוח מדויק של הצוואה השניה באופן שיתאים להוראות הסכם הממון השני, בעיקר לאור הערות בד"ר אשר סירב לאשר את הסכם הממון משנת 2008 מטעם זה (ובהתאמה, לשנות את הוראות הצוואה או את הוראות הסכם הממון).

51. מעדויות עורכת הצוואה והעדים לצוואה עולה כי הבן י.כ לקח חלק משמעותי בעריכת הצוואה – צירוף עובדה זו לפגמים בשלב הבאת הצוואה בפני העדים – מוביל למסקנה כי אלה מצדיקים דחיית הבקשה לקיום הצוואה שכן לא שוכנעתי כי האמור בה משקף את רצונו של המנוח :

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

- 1 א. י.כ היה זה שפנה לשני העדים על מנת שישמשו עדים לצוואה, והם אישרו שהכירו את י.כ (את
- 2 המנוח הכירו היכרות כללית בהיותם תושבי צפת). העד א.ג. אישר כי י.כ היה זה שפנה אליו
- 3 לחתום כעד על צוואת אביו (עמ' 20 ש' 12-15), וכי לא היה בקשר עם המנוח סמוך למועד
- 4 חתימת הצוואה (עמ' 21 ש' 7-8). גם העד מר מ.י, אישר כי הוא הכיר רק את י.כ, והוא זה
- 5 שביקש ממנו להיות עד לצוואתו של אביו (עמ' 25 ש' 5-7), ויצר עימו קשר טלפוני (עמ' 28 ש'
- 6 18).
- 7 ב. הן עורכת הצוואה והן י.כ אישרו כי עורכת הצוואה היתה מוכרת לי.כ מטיפול בתיק של
- 8 אישתו וכי י.כ הפנה את המנוח אליה לשם עריכת הצוואה.
- 9 ג. י.כ העיד (עמ' 50 ש' 22 ואילך) שאסף את אביו לפגישה אצל עו"ד ע.מ, נכח בפגישה הראשונה
- 10 בה "דיברנו שהוא רוצה לעשות צוואה ולחלק את הרכוש לכל הילדים שלו בחלקים שווים",
- 11 וטען כי "באנו לעשות צוואה בלי להתייחס למה שהיה", ביום החתימה הוא שהביא את המנוח
- 12 לעו"ד ע.מ, אולם נאלץ להמתין בחוץ וזאת לבקשת עו"ד ע.מ שאמרה לו שאסור לו להיות
- 13 שם ושצריך לחכות לעדים, ואחרי שהם היו בפנים "ועשו מה שצריך ויצאו והלכנו הביתה".
- 14 ד. בהמשך לקח את המנוח והתובעת לעו"ד ע.מ על מנת לערוך את הסכם הממון השני, ואף ליווה
- 15 אותם לבד"ר על מנת לאשרו (עמ' 53 ש' 9-17).
- 16 ה. ר.כ העיד ש.כ הביא לו העתק מהצוואה ובהמשך המנוח ביקש לידע אותו אודות הצוואה
- 17 החדשה שערך והוא ציין בפניו ש.כ כבר הביא לו אותה (עמ' עמ' 43 ש' 27-30).
- 18
- 19 52. בהתאם לסעיף 35 לחוק הירושה, הוראת צוואה המזכה את מי שערך אותה, היה עד לעשייתה או
- 20 לקח חלק בעשייתה – בטלה. יחד עם זאת, בהתאם לפסיקה, "אפשר שמעורבות הנהנה לא תגיע
- 21 עד כדי לקיחת חלק בעריכת הצוואה, אך תהווה ראייה לכאורה להשפעה בלתי הוגנת על המצווה,
- 22 או, למצער, שיקול רלוונטי להקמת חזקה בדבר קיומה של השפעה כזאת עליו" (דנ"א 1516/95
- 23 עמ' 829). במקרה זה לא ברור האם הטענות למעורבות בעריכת הצוואה, נטענו כעילה עצמאית
- 24 לביטול הצוואה (במסגרת סעיף 35 לחוק, אשר הוזכר רק בסעיף 92 בפרק הסיכום של סיכומי
- 25 התובעת) או כחלק ממבחן המשנה לבחינת קיומה של השפעה בלתי הוגנת.
- 26
- 27 53. ביסוד סעיף 35 לחוק הירושה, מונחת חזקה חלוטה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת. בפסיקה
- 28 נמצאה אבחנה בפרשנות אשר ניתנה לחלופות השונות שבסעיף 35 לחוק. בעוד שהביטוי "מי שערך
- 29 את הצוואה" פורש באופן דווקני ומצמצם כמתייחס לתהליך העריכה הלשונית של המסמך
- 30 ויצירתה תוך שנקבע כי פעולות הזוכה, ככל שהיו קודם לעריכת הצוואה או לאחר עריכת הצוואה,
- 31 לא יפלו בגדרו, הרי שהביטוי "לקח חלק באופן אחר בעריכתה" פורש באופן רחב, באופן המתייחס
- 32 גם על השלבים שקדמו לתחילת הליך ניסוח המסמך. כך, נקבע, כי גם מי שנטל חלק בהכנה

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

ובתכנון של הצוואה יכול וייחשב כמי שנטל חלק באופן אחר בעריכתה. כן נקבע כי הביטוי "לקח חלק באופן אחר בעריכתה" של הצוואה הינו ביטוי גמיש המתמלא תוכן על פי נסיבות המקרה והמבחן – אם פלוני לקח חלק בעריכת הצוואה אם לאו – הוא, בסופו של דבר, מבחן השכל הישר.

54. אשר לגישות השונות של פרשנות הביטוי "לקח חלק בעריכתה" שבסעיף 35 לחוק הירושה, זו המרחיבה וזו המצמצמת ר' שוחט פלומין ופיינברג "דיני ירושה ועיזבון" עמ' 137, שוחט "פגמים בצוואות" 311-318 והפסיקה העניפה שהובאה שם. בספרו (עמ' 317) הביע כב' השופט שוחט דעתו לפיה אין לדבר על פרשנות "מצמצמת" למונח "עריכה" ועל פרשנות מרחיבה לצירוף "נטילת חלק", שכן כל גישה פרשנית צריכה לעסוק במלוא האמירה "לקח באופן אחר חלק בעריכתה". למעשה יש להבין את הפסיקה ככזו שמעתיקה את מרכז הכובד מטיב "העריכה" ומעבירה אותו לטיב "ההשתתפות" (לקיחת החלק) וככל שמעורבותו של הנהנה עמוקה יותר ורבה יותר יטה בית המשפט לפסול את הצוואה גם אם מעורבות זו אינה נוגעת בהכרח לפעולת העריכה במובן בטכני המצומצם.

55. השאלה האם הזוכה נטל חלק בעריכת הצוואה, תיבחן לפי מידת המעורבות וחומרתה. ככל שהמעורבות והפעילות של הנהנה כבדה יותר, גסה יותר, עמוקה יותר – תיפסל הצוואה. הצטברותם של אירועים וזיקות שכל אחד מהם כשלעצמו אין בו כדי להציב תווית של נטילת חלק בעריכת הצוואה, עשויה ליצור את אותה מעורבות בעריכת הצוואה שיש בה כדי לפסלה (ת"ע 14-06-5428 וההפניות הרבות שם).

56. מהראיות שפורטו לעיל עולה כי לא היה שלב בכל תהליך עריכת הצוואה בו המנוח שהה לבד עם העדים או עם עורכת הצוואה והסביר להם ללא נוכחות הבן י.כ כיצד ברצונו לצוות את עזבונו. למעשה הבן י.כ היה שותף לכל הליך עריכת הצוואה – הפנה את האב לעורבת הצוואה, הסיע את האב לשתי הפגישות ונכח בשתי הפגישות שהתקיימו בין המנוח לעורכת הצוואה, איתר את העדים וביקש מהם לשמש כעדים לצוואה, ולמעט השלב בו המנוח חתם על הצוואה (שאז המתין מחוץ לחדר), השתתף בכל התהליך.

57. בניגוד לנסיבות המקרה שנידונו בע"א 2500/93 יעל שטיינר נ' המפעל לעזרה הדדית של ארגון עולי מרכז אירופה, (1996) כמו גם בע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה, 30/4/2001, במקרה זה חרגה מעורבותו של י.כ מבצוע פעולות טכניות ולא הוכח כי התקיימה פגישה ביחידות בין עורכת הצוואה למנוח בה הסביר המנוח את רצונו ללא נוכחותו של י.כ. אכן יכול וכל פעולה כשלעצמה אין בה כדי להוות השתתפות בעריכת הצוואה, אולם המכלול של הנסיבות והצטברותם של

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

האירועים מוביל למסקנה כי במקרה זה, י.כ לא רק ביצע פעולות "טכניות" של מילוי שליחות של אביו, אלא נטל חלק בעריכת הצוואה.

מהימנות הנתבעים:

58. מהראיות שהובאו בפני, עולה כי התנהלות הבנים י.כ ור.כ נגועה בחוסר תום לב (בלשון המעטה) בכל הנוגע למעורבותם בהסתלקות אחותם, שהינה אדם שמונה לו אפוטרופוס, מעיזבונו של אביה המנוח, לטובת שאר האחים. לכך יש להוסיף את הימנעותם מהגשת תצהיר, ואת המשמעות הראייתית של הימנעות זו, כמו גם את הרושם השלילי שהותירה עדותם (הנתבעים נחקרו לבקשת התובעת בהיותם בעלי דין), הכל כפי שיפורט להלן:

הסתלקות האחיות גב' ו.ר, מעיזבון אביה המנוח, לטובת שאר אחיה:

59. כאמור, למנוח נולדו חמישה ילדים. ארבעה בנים שהקיפו להתייצב לכל הדיונים, והציגו חזית אחידה כנגד התובעת, ובת נוספת, גב' ו.ר, שהינה אדם שבעבר מונה לו אפוטרופוס. בעמדת ב"כ היועמ"ש באפ"כ צוין כי ביום 16.11.97 מונה אחיה מר א.כ, לשמש כאפוטרופוס (תיק א"פ 62030/96). כן צוין כי ביום 22.12.02 ניתנה החלטה בביהמ"ש לענייני משפחה בת"א לפיה "החסייה מנהלת את חייה בעצמה בעצמה, אין לה רכוש מלבד הקצבה ואין כל סיבה אוטומטית למנות לה אפוטרופוס", כן ניתנה הוראה להגשת חוו"ד בדבר הצורך במינוי אפוטרופוס. מעבר לכך לא אותרה החלטה נוספת או צו מינוי חלק מינוי האח שבוטל, אם כי בהודעת עדכון מטעם ב"כ היועמ"ש עולה כי הדברים נבחנים פעם נוספת ע"י העו"ס המחוזית במחוז תל אביב.

60. לבקשה לקיום הצוואה המאוחר, צורף תצהיר הסתלקות עליו חתמה גב' ו.ר. בנסיבות אלה מונה לגב' ו.ר אפוטרופוס לדין. בעמדת האפוטרופוס לדין צוין כי האח י.כ שיתף את האפוטרופוס לדין שאחותו סובלת מבעיות נפשיות, וכי הסיבה לחתימתה על תצהיר ההסתלקות הינה משום ש"זה על פי דין תורה ... והיא סומכת עלינו שאנחנו ניתן לה את החלק שלה על השקל האחרון..." . בפני האפוטרופוס לדין ציינה גב' ו.ר שלדברי אחיה ר.כ "אישה אינה יורשת" והיא אינה יודעת אם ע"פ דין תורה הינה יורשת ומותר לה לקבל חלקה בעיזבון. אחיה ר.כ אמר לה שיתן לה את חלקה בכסף והפנה אותה לחתום על תצהיר הסתלקות וכך עשתה. בהמשך הוגשה לתיק הודעה מטעם עו"ד מקלן בה צוין כי אכן האחים פנו לאחותם וביקשו שתסתלק מהעיזבון וזה בהיותה אישה דתית ובכוונתם לתת לה את שווי חלקה בעיזבון.

61. במהלך הדיון מיום 30.01.18, הודיע עו"ד מקלן, בב"כ הנתבעים כדלקמן: "אנו מושכים את ההסתלקות אשר נעשתה בעקבות פנייתם של מר י.כ ומר ר.כ לגב' ו.ר. לכתחילה הייתה כוונה

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

לתת לה את חלקה בעיזבון על פי כל דין. כפי ששאר האחים יקבלו, כך היא תקבל את חלקה על פי אחת הצוואות שתקויים".

62. בהחלטה שניתנה בפרוטוקול, בהסכמת הצדדים והאפוטרופוס לדין, בוטל תצהיר ההסתלקות של הגב' ו.ר.. ואולם, חרף ביטול ההסתלקות וגם אם כוונתם היתה לכתחילה להעניק לה את חלקה בכסף, יש טעם גדול לפגם בעצם פנייתם של האחים י.כ. ו.ר.כ. לאחותם, בבקשה שתחתום על תצהיר ההסתלקות לטובתם (תצהיר עליו לא היתה חותמת ביוזמתה). לא ברור האם אכן דבקו המלאה בדקדוקי ההלכה היהודית, לפיה בת אינה יורשת את אביה, הם אלה שעמדו לנגד עיני האחים. חיפשתי ולא מצאתי מדוע נעלם מעיני אותם אחים הכלל הידוע בתורת ישראל לפיו הבן הבכור זוכה לחלק כפול בירושה והאם יש קשר לכך לזהותו של האח הבכור.

63. בהקשר זה יצוין כי ביתה של האלמנה, א.מ., העידה כי מבין כל ילדיה, ביתו של המנוח היתה היחידה שקיבלה עזרה כספית מהמנוח וילדי התובעת אף התבקשו ע"י המנוח להמשיך ולסייע לה לאחר פטירתו. בעדותה ציינה כי אכן המשיכו להעביר אליה כספים אולם בשלב מסוים ר.כ. ו י.כ. מנעו זאת מהם (עמ' 37 ש' 16-11).

64. התנהלות זו של האחים והשפעתם על אחותם המוחלשת, על מנת להחתימה על הסתלקות מהעיזבון הינה פסולה בעיני תהא מטרות אשר תהא.

התנהלותם הדינית של הנתבעים והרושם שהותירה עדותם:

65. באופן תמוה, חרף העובדה כי בכתב ההתנגדות ובתצהיריה של התובעת נטענו טענות קשות כנגד י.כ., מעורבותו בעריכת הצוואה וטענות להשפעה בלתי הוגנת מצידם של האחים, בחרו י.כ. ו.ר.כ. שלא להגיש תצהיר מטעמם, והסתפקו בתצהירים מטעם עורכת הצוואה ועדי הקיום.

66. לא ניתן כל הסבר להימנעות הנתבעים מהגשת תצהיר, זאת בניגוד לתובעת שניתן הסבר לאי הגשת תצהיר מטעמה (מפאת גילה ומצבה הבריאותי והנפשי ר' דברי בא כוחה בעמ' 22 ש' 25). יצוין כי התרשמותי מנוכחותה בדיון הראשון תואמת להצהרה זו.

67. כידוע, הימנעות בעל דין מלהעיד עד מרכזי וחיוני בהליך, מקימה חזקה לכאורית לפיה אותו בעל דין חשש מפני העדתו וחשיפתו לחקירה נגדית. כך בע"א 8151/98 שטרנברג נ' צ'צ'יק פד"י נו(1) 539 בעמוד 549, נפסקו הדברים הבאים: "ככלל, הימנעות צד מהבאת ראיה או מהעדת עד כמוה כראיה נסיבתית העשויה להקים לחובתו של אותו צד חזקה עובדתית כי אילו הובאה אותה ראיה, היה בה

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני :

1 כדי לפגוע בגירסתו... לא כך הדבר מקום שהנסיבות מלמדות כי ההימנעות מהבאת אותה ראיה
2 אינה מעידה על רצון להתחמק מגילוי עובדה המזיקה לעניינו של אותו צד"

3
4 68. כן ר' הדברים שנפסקו בע"א 9656/05 נפתלי שוורץ נ' רמנוף חברה לסחר וציוד בניה בע"מ

5 (27.07.2008): "שיטת המשפט הנהוגה בישראל היא שיטת משפט אדוורסרית ו"אין לו לדיין אלא

6 מה שרואות עיניו" (בבלי סנהדרין ו' ע"ב). לא מתפקידו של בית המשפט להביא ראיות שבעל דין

7 לא דאג להביאן. התובע אינו חייב בהבאת הראיות הטובות ביותר שניתן להשיג, קרי: הראיות

8 המקסימליות, ודי אם יביא ראיות מספיקות לשם הוכחת המוטל עליו... לעיתים, הדרך שבה מנהל

9 בעל דין את עניינו בבית המשפט הינה בעלת משמעות ראייתית, באופן דומה לראיה נסיבתית, וניתן

10 להעניק משמעות ראייתית לאי הגשת ראיה. התנהגות כגון דא, בהעדר הסבר אמין וסביר - פועלת

11 לחובתו של הנוקט בה, שכן היא מקימה למעשה חזקה שבעובדה, הנעוצה בהיגיון ובניסיון חיים,

12 לפיה דין ההימנעות כדין הודאה בכך שלו הובאה אותה ראיה, היא הייתה פועלת לחובת הנמנע

13 ותומכת בגרסת היריב. בדרך זו ניתן למעשה משקל ראייתי לראיה שלא הובאה. כאשר בפי בעל דין

14 הסבר סביר ואמין לאי העדתו של עד מטעמו או לאי הגשת ראיה מצידו, ישמיט ההסבר את הבסיס

15 מתחת לקיומה של החזקה שנוצרה לחובתו בשל אי הבאת הראיה".

16

17 69. יש להסיק מהימנעות הנתבעים מלהגיש תצהיר, במיוחד נוכח טיבן של עילות ההתנגדות (השפעה

18 בלתי הוגנת מצד האחים ומעורבות של הבן י.כ.), כי לכתחילה סברו הנתבעים שאם היו מגישים

19 תצהיר ונחקרים - היו הדברים שנאמרים מפיהם פועלים לחובתם (כפי שאכן ארע בפועל):

20

21 א. אשר לי.כ אשר נחקר בעקבות בקשתה של התובעת לחקור את בעל הדין, בהחלט ניתן להבין

22 מדוע נמנע מלהגיש תצהיר מטעמו. כפי שפורט לעיל, חקירתו הנגדית העלתה מעורבות

23 אינטנסיבית בעריכת הצוואה, על כל שלביה (למעט שלב החתימה).

24 ב. מעבר לכך, בחקירתו הנגדית העיד שלכתחילה לא ידע על הסכם הממון והצוואה משנת 1996

25 אולם לאחר חצי שנה או שנה "ידעתי על הסכם הממון והצוואה, ואבא אמר לי תמיד ואמר

26 את זה לאלמנה שרימו אותו בהסכם ממון, שהכינו את הסכם הממון מראש, שהבטיחו לו חצי

27 דירה ברחוב ש'.. אז הוא אמר אוי ואבוי רק התחתנתי וכבר מרמים אותי מה יהיה. בנוסף היה

28 הרבה לחץ מהמשפחה של האלמנה שרובם היו שם". מידע זה קיבל לטענתו משיחות

29 יומיומיות שקיים עם אביו בטלפון או בביקוריו, וטען כי אביו שיתף אותו בכל דבר (עמ' 48 ש' 14-15).

30 תמוה כיצד בן הטוען כי אביו "שיתף אותו בכל דבר" כלל לא היה מודע לא להסכם

31 הממון הראשון ולא לצוואה הראשונה, אלא לאחר שאלה נערכו.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

- 1 ג. בנוסף טען י.כ שאביו הלך על כך שהעדה לצוואה לא היתה במקום ובעלה חתם במקומה (עמ' 48 ש' 31).
- 2 חרף חומרת הטענות, טען י.כ שלא התערבו לאביהם בענייני כספים והוא אמר לאביו "אמרתי לו אין מה לעשות גם אם רימו אותך" (עמ' 49 ש' 16). לא סביר בעיני שזו תהיה תשובתו של בן כה מסור ומעורב בענייני אביו.
- 3 ד. אשר לאותה מערכת יחסים אינטנסיבית וצמודה שקיים י.כ עם אביו, מבכרת אני את עדותן המפורטת של בנותיה של התובעת א.מ ור.ב.ד. בניגוד לבנים שניסו להראות מסירות בטיפול באביהם (ככל הנראה כדי להצדיק את הגיונה של הצוואה ואת "המצב הטבעי" לטענתם בכך שאביהם בחר להוריש להם את כל רכושו "והחזיר את המצב לקדמותו" כפי שצויין בתצהירו של ר.כ) – בעדותם לא ציינו פרטים מיוחדים על חייו של האב (למעט אמירות כלליות בהתייחס לשאלות שנשאלו), זאת בניגוד גמור לבנות שניכר כי עדותן המפורטת בדבר הקשר הקרוב והטיפול המסור בבני הזוג היתה תמצית שבתמצית ממה שחוו בפועל. עדותה של הבת א.מ, שהיתה מעורבת בצורה אינטנסיבית בחיי אימה והמנוח ובמתן עזרה צמודה ויומיומית הותירה רושם מהימן, גירסתה היתה סדורה, מפורטת מאוד, והיא ידעה לתת פרטים רבים על חיי המנוח. כך, גם עדותה של הבת ר.ב.ד.
- 4 ה. סתירות בעדותו של י.כ התגלו גם בכל הנוגע לסוגיית ביטול הסכם הממון. תחילה טען כי בפגישה עם עו"ד ע.מ "לא היה שום הסכם ממון ולא התייחסנו להסכם, באנו לעשות צוואה" (עמ' 50 ש' 25) ולא דיברו לא בפגישה הראשונה ולא בפגישה השניה על הסכם הממון (עמ' 51 ש' 1-3, 20-21). בהמשך השיב שזה היה לפני עשר שנים והוא "לא זוכר" (עמ' 51 ש' 23-28), לעומת זאת בהמשך זכר היטב שאביו ביקש מעו"ד ע.מ שתדע שאלו הנתונים "ככה וככה, שהוא רוצה לבטל את הסכם הממון" (עמ' 52 ש' 12-13), כלומר ידע כי סוגיית הסכם הממון דוברה עם עו"ד ע.מ.
- 5 ו. אשר לר.כ, אף הוא בחר שלא להגיש תצהיר עדות ראשית והסתפק בתצהיר הלקוני שהוגש בתמיכה להתנגדותו לקיום הצוואה משנת 1996 (ת"ע 17-03-15109). ר.כ נחקר לבקשת התובעת, ועדותו לא הותירה רושם אמין והתגלו בה סתירות כן התגלו סתירות בין גירסאות האחים.
- 6 ז. עדותו של ר.כ היתה מבולבלת ופתלתלה, וקשה היה לתת בה אמון. כך, למשל, הכחיש באופן גורף כל מחלה של אביו למעט 4-5 חודשים לפני שנפטר (עמ' 42 ש' 4 ואילך), בעוד הבן י.כ העיד שקילח אותו והוא נצמד לעובדים הזרים שעבדו, ורק הוא נצמד לעובדים הזרים "על מנת לקלח אותו ולטפל בו" ואם הוא לא היה בבית, המנוח לא היה מסכים שאף אחד יטפל בו" (עמ' 56 ש' 1-3).
- 7 ח. חרף רצונו לצייר תמונה של קשר מיטיב והדוק עם אביו, אישר שמעולם לא אירח את המנוח ואישתו בביתו ומעולם לא התארח בשבת בבית בו התגוררו, ומעדותו עולה כי נהג לבקר את

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

אביו רק כאשר הזדמן לעיר צפת (אם בשל ימי הורים במוסד החינוך של בנותיו בשנים בהן למדו ליד צפת, ואם אגב הגעתו לאזכרה בצפת).

ט. ר.כ העיד שהוא ואחיו לא ידעו כלל על נישואי אביהם: כאשר נשאל האם כילדים היה להם קשה המהלך של אבא שמתחתן עם אישה נוספת השיב "אנחנו לא כל כך ידענו על המהלך הזה. ביום החתונה אמרו לי שהוא מתחתן רציני לבוא לחתונה אבל לא הספקתי". בניגוד לכך, העיד י.כ שאביו כל הזמן אמר שאחרי שכל ילדיו יתחתנו הוא יתחתן ושהמנוח אמר לו מראש שהוא עומד להתחתן (עמ' 48 ש' 21-22).

י. ר.כ הכחיש מכל וכל כי מהלך זה של הנישואים הכעיס אותם והעיד כי "לא (היינו א.ג) בעד ולא נגד, אבל לא כעסנו, אנחנו שומרים על הכבוד של אבא, הוא היה נבון מאוד מה שהחליט החליט" והדגיש כי אף הסכם הממון משנת 1996 "אותי במיוחד לא הכעיס". בהמשך העיד ר.כ שהמנוח נתן להם לעיין בהסכם הממון והוא לא עשה עם זה כלום כי אביו היה "נבון מאוד ומה שהחליט החליט" (עמ' 39 ש' 16) וכי "כיבדנו את אבא שלנו מאוד" (עמ' 40 ש' 17-3). עוד טען כי אפילו לאחר שקיבל לידי את הסכם הממון, לא התקשר לאביו (עמ' 40 ש' 6-5), ולא התקשר לאחיו כדי להתייעץ (עמ' 40 ש' 13-12) ולא עשה עם זה כלום (ש' 15). עוד טען שאף אחד מהאחים לא עשה עם זה כלום כי כיבדו את אביהם מאוד (ש' 17-16), ושמעולם לא דיברו עם אביהם לא על כספים, לא על צוואות ולא על הסכם הממון (עמ' 41 ש' 24).

יא. התקשיתי לתת אמון בגירסתו של ר.כ לפיה האחים ידעו על הצוואה והסכם הממון משנת 1996, שלשיטתם פגעו בזכויות המנוח וילדיו, אולם לא דיברו עם אביהם על כך. מעבר לכך שהדבר אינו סביר אף ר.כ טען "שכל הזמן אבא שלי אמר לי רימו אותו ועבדו עליו" (עמ' 41 ש' 3 ואילך), דברים אלה מעידים על כך שהוראות ההסכם והצוואה דוברו גם דוברו. מכל מקום גם י.כ בעדותו הדגיש כי בסמוך לחתונה התלונן בפניו המנוח שרימו אותו "אוי ואבוי רק התחתנתי וכבר מרמים אותי מה יהיה" (עמ' 48 ש' 11) וכן טען שהמנוח תמיד אמר לו שרימו אותו בהסכם הממון (עמ' 48 ש' 5 ואילך).

יב. יצויין כי בסעיף 5 לתצהיר שהגיש בתמיכה להתנגדות טען ר.כ כי "הצוואה משנת 1996 ערב נישואי אבי והמשיבה נחתמה תחת לחץ של הגב' כ.מ. ומשפחתה והיטיבה עם קרוביה". ולא ברור מדוע אם אכן כך סברו, לא הפנו אותו ולו לקבלת ייעוץ משפטי, כפי שמצופה מבנים מסורים.

יג. סתירה נוספת בגירסתו עלתה כאשר העיד ש.כ הביא לו העתק מהצוואה משנת 2006 והוא לא פתח אותה, לא עניין אותו והוא לא הסתכל עליה (עמ' 45 ש' 4-1) ואילו בהמשך חזר בו, הודה שקרא אותה, ידע עליה וידע מה כתוב בה (עמ' 45 ש' 16-14).

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

אשר לטענת הנתבעים כי מדובר בצוואה המהווה שטר מתנה:

70. בסעיף 6 לצוואה צויין "כל הכתוב לעיל עשיתי מרצוני הטוב והגמור, בדעה צלולה ומיושבת, בצוואת בריא הקיימת לעולם "שתחול שעה אחת קודם פטירתי".

71. **לראשונה בסיכומי התשובה** ביקש ב"כ הנתבעים להוסיף "טיעון חדש משלו מבלי שידוע מהו הדין בעניין אותו טיעון" (ממש כך!!). לטענתו מניסוח המסמך עולה כי המדובר ברצון של המנוח להקנות את רכושו בעודו בחיים ואשר קובע שהצוואה/ המתנה נכנסת לתוקף שעה לפני מותו. למעשה מדובר במסמך שהוא גם צוואה וגם שטר מתנה, והוא מנסה לגשר על הפער בין ירושה לפי דין תורה לבין ירושה לפי הדין האזרחי, נוכח רצונו של המנוח להוריש את רכושו בחלקים שווים לחמשת ילדיו לרבות ביתו (כאשר לפי דין תורה הבת לא יכולה לרשת).

72. טענה זו יש לדחות מכל אחד מהטעמים הבאים:

א. ראשית, אם טענה שנטענה לראשונה בסיכומים מהווה הרחבת חזית פסולה ודינה להידחות, קל וחומר יש לדחות טענה שנטענה לראשונה בסיכומי תשובה (וכאמור בהחלטה מיום 19.06.19 אין די ב"התנצלות" כדי לרפא פגם זה). מעבר לכך - כותרת המסמך עליו חתם המנוח הינו "צוואה אחרונה", מספר פעמים במסמך צויינה המילה "צוואה", עורכת הצוואה הבהירה כי התבקשה לערוך צוואה עבור המנוח, וכך התייחסה למסמך וי.כ העיד שאביו רצה לעשות צוואה ולשם כך הפנה אותו לעו"ד ע.מ.

ב. לגופו של עניין, מדובר בנוסח מקובל בהלכה היהודית, והטענה כי מדובר במתנה נידונה ונדחתה בפסיקת ביהמ"ש העליון בע"א 2555/98 **הרב אליהו אברג'ל נ' עיזבון המנוח משה בן יאיר ז"ל 141-אח'**, נג(5) 673 (1999). בין היתר נפסק כי "שאלת תקפותו של שטר המתנה על-פי ההלכה היהודית אינה השאלה המכרעת מבחינתו של בית-המשפט האזרחי. לגביו קובע דין המדינה", וכי "הן מתנת בריא ("מעטה ושעה לפני מותי או לאחר מותי") הן מתנת שכיב מרע הנערכות על-פי ההלכה היהודית, הן צוואות לפי חוק הירושה ולא מתנות לפי חוק המתנה", ויש לתפוס את מהות העיסקה הזאת כצוואה אמיתית במובן חוק הירושה. הוראות חוק הירושה בעניין צוואות חלות במישרין על "מתנות" אלה ומקבלי מתנות אלה הם יורשים הזוכים על-פי צוואה במובן סעיף 2 לחוק הירושה.

התייחסות לטענות נוספות של התובעת:

73. אשר לטענה לפיה חתימת העדים לא אושרה ע"י עו"ד ע.מ – עו"ד ע.מ, עורכת הצוואה הצהירה כי העדים חתמו בפניה בנוכחותה (עמ' 8 ש' 1-3) ומשמדובר בצוואה בעדים, אין חובה כי חתימותיהם יאושרו בפני עורך הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

74. אשר לטענה כי חתימת העדים והצהרתם נעשתה בעמוד נפרד מהצוואה – אישור העדים

שהמצווה הצהיר כי זו צוואתו וחתם עליה, צריך להופיע על פני הצוואה, יחד עם זאת, אם ניתנה הצהרה זו בנפרד, מדובר בפגם צורני שניתן להתעלם ממנו ולקיים את הצוואה מכוח סעיף 25 לחוק הירושה (שוחט, פגמים בצוואות, בעמ' 91 וההפניות שם). בעניין זה אני רואה לנכון לקבל את הצהרת עו"ד ע.מ. לפיה הנוסח עליו חתם המנוח הוא הנוסח שהוגש לקיום. דיוק באופן הדפסת הצוואה (כך שהצהרת העדים תובא בסוף דברי המצווה באופן שלכל הפחות הסעיף האחרון של דברי המצווה יופיעו בדף בו מופיעה הצהרת העדים ולחלופין "חותמת מניפה" על גבי הצוואה), היתה יכולה למנוע את סימני השאלה והצורך להתבסס על הצהרת עורך הצוואה בעניין שכזה.

75. אשר לטענה כי עורכת הצוואה לא בדקה את מצבו הרפואי של המנוח – לא ברור המקור החוקי

שיש בו כדי לחייב את עורכת הצוואה לדרוש מסמך רפואי כאמור, בוודאי כאשר המנוח הגיעה למשרדה על מנת לחתום על הצוואה. בהתאם לתקנה 4(ה) לתקנות הנוטריונים, התשל"ז-1977, יש לקבל תעודה רפואית בטרם יינתן אישור נוטריוני לביצוע הפעולה (בענייננו – עריכת צוואה), כאשר עושה הפעולה מאושפז בבית החולים או מרותק למיטתו. דרישה זו אינה חלה במקרה של צוואה בעדים ואף אם היתה חלה, אינה רלבנטית מקום בו המנוח לא היה מאושפז ולא היה מרותק למיטתו (ר' שוחט, פגמים בצוואות, בעמ' 98-99).

76. אשר לטענה להעדר נוכחות פיזית של שני העדים ביחד - לטענת התובעת שני העדים לא נכחו

יחד במועד החתימה. בעניין זה עדות העדים לא היתה ברורה כל צורכה, אם כי זכרו שהגיעו זה אחרי זה ולא במועד אחד. עו"ד ע.מ. העידה כי שני העדים נכחו בו זמנית וחתמו בנוכחותה על הצוואה (סעיף 9 לתצהיר). מכל מקום, גם אם היה מוכח שהעדים לא נכחו בו זמנית, אין פגם בכך שהמצווה יביא את הצוואה בפני שני עדים בשתי הזדמנויות שונות (שוחט, שם, 96), אולם במקרה כזה נופל פגם בהליך, המעביר את נטל השכנוע אל מבקש הקיום (שוחט, שם). במקרה זה ממילא נטל השכנוע עבר למבקשי הקיום מטעמים אחרים.

לסיכום:

77. כפי שנפסק לעיל, בצוואה המאוחרת חסר מרכיב יסוד - הבאת הצוואה בפני העדים. מעבר לכך,

נפל בצוואה פגם צורני (העדר אישור של העדים שהמנוח הצהיר שזו צוואתו), פגם המעביר את

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

נטל השכנוע להוכיח כי הצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח, על מבקשי הקיום.

78. מהטעמים שפורטו בהרחבה לעיל, ובכללם פגם בהליך הבאת הצוואה בפני העדים, מעורבות בנו של המנוח, י.כ בעריכת הצוואה, בכל שלבי עריכת הצוואה (למעט שלב החתימה בו המתין מחוץ למשרדה של עורכת הצוואה), התנהלותם של י.כ ור.כ מול אחותם בהשפיעם עליה לחתום על הסתלקות מעיזבון המנוח, התנהלותם הדיונית והרושם השלילי שהותירה עדותם – כל אלה הביאוני לכלל מסקנה לפיה הנתבעים לא עמדו בנטל השכנוע להוכיח כי הצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, לא ברף שנקבע שבסעיף 25 לחוק הירושה, לא ברף "מרוכך" ואף לא במאזן ההסתברויות.

79. ממכלול הראיות לא שוכנעתי שהצוואה משקפת את רצונו האמיתי והבלתי תלוי של המנוח, ולפיכך הבקשה לקיום הצוואה המאוחרת נדחת.

הצוואה הראשונה:

80. לכאורה, משנדחתה הבקשה לקיום הצוואה המאוחרת, היה מקום לדון בהתנגדות לקיומה של הצוואה הראשונה.

81. אלא, שעילות ההתנגדות נזנחו, ובדיון שהתקיים ביום 30.01.18 הודיע עו"ד מקלן כי **עילת ההתנגדות היחידה הינה קיומה של צוואה מאוחרת**, וככל שהצוואה המאוחרת לא תקויים – יינתן צו לקיום הצוואה הראשונה.

82. כפי שעולה מהפרוטוקול, התובעת הסתמכה על הצהרה זו, לא זימנה את העדים הרלבנטיים לצוואה הראשונה (לאחר שהוגשו תצהירים מטעם של עו"ד-נוטריון א.ח עורך הצוואה וכן מטעם שני העדים לצוואה), נוכח הודעת עו"ד מקלן שהוא מוותר על חקירתם (עמ' 5 לפרוט').

83. בנסיבות אלה, משנזנחו עילות ההתנגדות לצוואה הראשונה, אין מקום לדון במשמעות ההערה שהוספה לכאורה בכתב יד בשנת 2006 ע"ג הצוואה הראשונה (הערה שנכתבה כעשור לאחר עריכת הצוואה), האם אכן משקפת היא את הדברים כפי שאירעו בפועל או שמדובר בהערה שהתווספה בדיעבד בנסיבות לא ברורות. בנסיבות אלה אני דוחה את בקשתם של הנתבעים לחזור בהם מויתורם על שאר הטענות שנטענו כנגד הצוואה הראשונה, ולשוב ולבררם בבית המשפט (סעיף 39 לסיכומי התשובה).

בית משפט לענייני משפחה בצפת

ת"ע 18-01-72401 כ.מ נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת"ע 17-03-15159 כ'. נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15109 כ'.נ' כ' ואח'

ת"ע 17-03-15049 כ' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

תיק חיצוני:

84. בשולי הדברים יצויין כי אף לגופו של עניין, דין הטענה להידחות: על גבי הצוואה אישר עו"ד ונוטריון א.ח. ביום 29.12.96 כי המצווה והעדים חתמו בפניו על הצוואה. בתצהירו של עו"ד א.ח. ובתצהירי עדי הקיום לצוואה הם הצהירו כי שניהם התייצבו במעמד חתימת הצוואה ע"י המנוח, וכל אחד מהם חתם כעד על הצוואה. יש לראות בויתור על חקירתם הנגדית, כהודאה באמור בהם. נדחית – יש להורות על קיום הצוואה הראשונה.

סוף דבר:

86. מכל הנימוקים שפורטו בהרחבה לעיל – אני מורה כדלקמן:
א. הבקשה לקיום צוואת המנוח מיום 27.11.06 נדחית.
ב. הבקשה לקיום צוואת המנוח מיום 29.12.96 מתקבלת. צו לקיום צוואת המנוח יינתן בנפרד.
87. **אשר לשאלת ההוצאות:** אמנם הבקשה לקיום הצוואה המאוחרת נדחתה, ועמדת התובעת התקבלה, יחד עם זאת נטענו מפיה של התובעת טענות רבות בצורה סתמית, כללית וטענות רבות היו בלתי מבוססות לרבות טענת הזיוף, וכל זאת תוך סרבול ההליך וההכרעה, מעבר לדרוש. לפיכך אני מחייבת את הנתבעים ביחד ולחוד, בהוצאות משפט מופחתות בסך של 15,000 ₪. סכום זה ישולם לתובעת בתוך 30 יום מהיום שאם לא כן, יישא הסכום הפרשי הצמדה וריבית כחוק.

88. ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן היום, כ"ב ניסן תש"פ, 16 אפריל 2020, בהעדר הצדדים.

אביבית נחמיאס, שופטת